

Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Tarımı

Poyraz Ülger, Erkan Gönülo, Fulya Toruk

Trakya Üniversitesi, Tekirdağ Ziraat Fakültesi, Tarım Makinaları Bölümü 59030 Tekirdağ
pulger@tu.tzf.edu.tr

Özet : Tarımda üretimi artırmanın iki yolu vardır; birim alanda yada birim hayvanda ürün miktarını artırma ve mevcut tarımsal alana yeni alanlar yada mevcut hayvan varlığına yeni sayılar katmakla olanak kazanır. Tarımda üretim ve dolayısıyla verimi etkileyen etkenlerin başında; ekolojik koşullar, üretim ve sosyal-ekonomik yapı başta gelmektedir. Son 25 yılda Türkiye tarımında önemli değişmeler oldu. Türkiye tarımının AB süreci içerisinde, geniş tarım alanlarının varlığı, tarımsal üretim potansiyelinin zenginliği ve çeşitliliği, kırsal iş gücü potansiyeli, organik tarım potansiyelinin bulunması, kültür ve turizm varlıklarının zenginliği gibi güçlü yönleri vardır. Ancak tarımsal işletmelerin küçük ve parçalı olması, sermaye ve mali kaynak yetersizliği, kırsal kesimde okullaşma oranının düşük olması, yerleşim birimlerinin küçük ve dağınık olması gibi zayıf yönlerinin gerçeğini unutmamak gerekir. Sonuç olarak AB sürecinde Türkiye tarımının mevcut durumda güçlü yönleri, zayıf yönleri, tehdit eden unsurlar ile yakalanabilecek fırsatları bulunmaktadır
Bu çalışmada genel anlamda tarımın önemi ve tarımı etkileyen unsurlara değinilerek, Türkiye Tarımının AB sürecinde mevcut durumu ve sorunları ortaya konmuş ve bu konuda öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Türkiye tarımı, AB süreci.

Turkish Agriculture on the Way of EU Membership

Abstract : There are two ways for increasing of production in agriculture. The first is increase of yield in per area or per animal. And the second is increase of seeded area or number of animal. Ecological condition, application and social-economic structure are mainly affected on agricultural production. There has been considerable changing in Turkey Agriculture in the past 25 years. Turkey has many advantages such as widely seeded area, various productions, rural labour, possibility of organic farming and culture on the way of EU membership. And has disadvantages such as small pieces of fields, insufficient financial and capital, level of education in rural area and widespread settlement.

After giving a brief on fundamental of agriculture and its properties, advantages and disadvantages of Turkish agriculture on the way of EU were discussed in this study.

Key Words: Agriculture, Turkish agriculture, EU membership.

GİRİŞ

Tarım, insan beslenmesinde gereksinim duyulan temel ürünlerin üretildiği alandır. Bu nedenle tarımsal araştırmaların büyük bir kısmı üretimin artırılma çabaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bilindiği gibi tarımda üretimi artırmanın iki yolu vardır. Bunlar; birim alanda yada birim hayvanda ürün miktarını artırma ve mevcut tarımsal alana yeni alanlar yada mevcut hayvan varlığına yeni sayılar katmaktır. Gelecek 20 yılda beslenmede en etkin ürün olan tahıl üretiminin %36 artırılması gerektiği hesaplanmaktadır. Kaynaklara

göre bu süre içerisinde dünyada tarıma yeniden açılacak alan sadece %5 civarında olacağından üretim artışı için tek çare, birim alandan daha fazla verim elde etmektir (Akça ve ark. (2005)).

Türkiye 2000 yılı nüfus sayımına göre tarımsal alanında faaliyet gösteren kırsal kesim nüfusunun payı %35.1'dir. Arazi bakımından da küçük ve orta ölçekli işletmelerin çoğunlukta olduğu bir tarımsal yapıya sahiptir. Son 25 yılda Türkiye tarımında önemli değişmeler oldu. 1980 yılında tarımdaki büyüme %1.1

iken bu değer 2004 yılında %2.0 oldu. Ülke genelinde istihdamda tarımın payı 1980 de %54.2 iken 2004 %34.0'e geriledi. GSMH'da tarım payı 1980 de %24.8 den 2004'de %11.3'e düştü. İhracat 1980 yılında ihracat 1.672.000 Amerikan Doları, ithalat 51.000 Amerikan Doları iken, 2004 yılında ihracat 2.645.000 Amerikan doları, ithalat 2.765.000 Amerikan Doları düzeyinde gerçekleşti. Dış ticarete tarımın payı ise şöyle gerçekleşmiştir: 1980'de ihracattaki payı %57.5 ithalattaki payı %0.6 iken 2004 yılında ihracat %4.2'ye gerilerken ithalat %2.8'e yükselmiştir (Haktanır ve Arcak (1998), Anonim (2000), Anonim (2005), Anonim (2006))

Bilindiği gibi tarımsal üretim, doğal koşullardan önemli ölçüde etkilenmektedir. Üretici, bitkisel ve hayvansal üretim planlamasını ve çeşitliliğini doğal koşullara göre belirler. Ancak ülkemiz tarımında üretim tekniğinin geri, sermayenin sınırlı ve örgütlenmenin yetersizliği üretimin çeşitliliğini, miktarını ve kalitesini etkilemektedir.

Tarımda önemli olan üretim miktarı ve kalitesidir. Alan olarak ve hayvan sayısı olarak Türkiye önemli bir potansiyele sahiptir. Her ne kadar Türkiye fındık üretiminde dünyada birinci, mercimek üretiminde ikinci, sebze ve zeytin üretiminde dördüncü, pamuk ve çay üretiminde altıncı, buğday üretiminde sekizinci, toplam meyve üretiminde on birinci sırada ise de, günümüzde üretimi etkileyen önemli sorunları vardır (Ülger (2005)).

Türkiye tarımının AB süreci içerisinde, geniş tarım alanlarının varlığı, tarımsal üretim potansiyelinin zenginliği ve çeşitliliği, kırsal iş gücü potansiyeli, organik tarım potansiyeli, kültür ve turizm varlıklarının zenginliği gibi güçlü yönleri vardır. Ancak tarımsal işletmelerin küçük ve parçalı olması, sermaye ve mali kaynak yetersizliği, kırsal kesimde okullaşma oranının düşük olması, yerleşim birimlerinin küçük ve dağınık olması gibi zayıf yönlerinin gerçeğini unutmamak gerekir. Tarımda üretimi ve dolayısıyla verimi etkileyen bu unsurlar, AB ülkelerinde de vardı. Hatta bir çoğunda hala var.

Ancak çağdaş bir yaklaşımla AB ülkelerinde tarımın bir çok sorunu çözülmüştür (Anonim (2006), Ülger (2005)).

Bu çalışmada genel anlamda tarımın önemi ve tarımı etkileyen unsurlara değinilerek, Türkiye Tarımının AB sürecinde mevcut durumu ve sorunları ortaya konmuş ve bu konuda öneriler getirilmiştir.

TARIMI ETKİLEYEN UNSURLAR

Tarımda üretim ve dolayısıyla verimi etkileyen etkenlerin başında; ekolojik koşullar, üretim ve sosyal-ekonomik yapı gelmektedir.

Ekolojik Koşullar

Tarımı etkileyen ekolojik unsurların başında su, toprak ve hava kirliliği ile erozyon ve çölleşme gelir.

Su, toprak ve hava kirliliği: Kirlilik, tarımı dün etkilediği gibi, bugünü ve özellikle yarınını etkileyecektir. Çevreyi oluşturan toprak, su ve hava kirlenebilen bir ortamdır. Hava kirliliğin kaynağı, yanma olaylarında ortaya çıkan gazlar, hızlı nüfus artışı, plansız kentleşme, plansız sanayileşme, meteorolojik olaylar ve topografik yapıdır. Su kirliliği canlıların yaşamını olumsuz yönde etkiler ve ekolojik dengeyi bozar. Özellikle sulama suyu, göl ve nehirlerdeki kirlenme canlı ortamların yaşamını kısıtlar (Haktanır (1998), Çelik (2000)) .

Erozyon ve çölleşme: Erozyon ve çölleşme arazinin bozulması anlamına gelmektedir. Erozyon, kurak ve yarı kurak alanlardaki iklim değişmeleri ile insan aktivitelerinin de dahil olduğu çeşitli etmenlerin sonucunda oluşmaktadır. Erozyon ve çölleşmede doğal etmenler toprak aşınması, topraktaki bitki besin elementlerinin uzaklaştırılması ve iklimsel değişmeler olarak bilinir. Araziyi erozyon ve çölleşmeye yönlendiren insan faktörleri, toprağın uygun biçimde kullanılmaması, doğal bitki örtüsünün yok edilmesi, ormansızlaşma, meraların düzensiz, kontrolsüz ve zamansız kullanılması, kültürel ve fiziksel toprak koruma önlemlerinin yeterince alınmaması sayılabilir.

Üretim

Üretim ile ilgili unsurların başında, tohumluk, tarımsal mücadele, gübreleme, sulama ve tarımsal mekanizasyon gelir.

Tohumluk: Tarımsal üretimin en önemli girdisidir. Yüksek vasıflı bir tohumluk, hububatta %20, sera yetiştiriciliğinde %400'e varan bir üretim artışı sağlayabilir. Bitkisel ve hayvansal üretimde kaliteli ve genetik potansiyeli yüksek tohum kullanımının verimi ortalama %20-25 oranında arttırdığı bilinmektedir (Akça ve ark (2005), Ülger (2005)).

Tarımsal mücadele: Üretimde tarımsal mücadele verimliliğinin artırılması ve elde edilen ürün kalitesinin yükseltilmesi için üretimi olumsuz yönde etkileyen hastalık ve zararlılara karşı yapılan uygulamaları kapsar. Genel olarak gelişmekte olan ülkelerde bitki hastalık ve zararlıları nedeniyle ürün kaybı hasat öncesi %30-50, hasat sonrası ise %5-15 dolayında olduğu bilinmektedir. Tarımsal mücadele çevreye zarar vermeden uygulanmalıdır. Özellikle aşırı dozda ilaç kullanma, bilinçsiz ve zamansız olarak uygulama, üretimi etkilediği gibi çevreyi ve insan sağlığını da tehdit eder duruma gelmiştir (Çelik (2000), Akça ve ark (2005)).

Gübreleme: Tarımsal üretimde önemli paya sahiptir. Bitkisel üretimde, birim alanda sağlanacak ürün artışında gübrenin payı yaklaşık olarak %50 civarındadır. Gübrenin bilinçsizce ve aşırı dozda kullanımı verimi azaltırken, çevre ve insan sağlığına zarar vermektedir (Haktanır (1998), Akça ve ark (2005)).

Sulama: Tarımsal üretimi doğrudan etkileyen etmenlerin başındadır. Sulamanın zamanında ve usulüne göre yapılması sonucunda, tarımsal üretim potansiyelinde 4-5 kat artış sağlanabilmektedir.

Tarımsal mekanizasyon: Tarımda ileri tekniklerin uygulanması olarak tanımlanan tarımsal mekanizasyonun, tarımsal üretimin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinde teknik, ekonomik ve sosyal birçok etkileri vardır. Tarımsal mekanizasyonla işlemler büyük hızla etkili bir şekilde ve zamanında yapılır. İyi bir mekanizasyonla gübreleme, ilaçlama ve sulama gibi kültürel önlemlerin kontrolü sağlanabilir. Hatta toprağın zamanında işlenmesi, ekimin, ilaçlamanın ve hasadın usulüne uygun olarak zamanında yapılması nedeniyle tarımsal girdilerde tasarruf sağladığı gibi, üründe verimlilik artışını da getirmektedir (Ülger, 2005).

Sosyal-ekonomik yapı

Sosyal-ekonomik yapı kapsamında risk ve belirsizlik, kredi ve mali kaynaklar, kurumsal yapı, pazarlama, masraflar ve getiri, bilgi, gelenek, davranışlar ve eğitim kavramları başta gelmektedir.

Risk ve belirsizlik: Risk ve belirsizlik tarımda her zaman vardır. Geleceğin belirsizliği her zaman bir risk unsurudur. Çevre etkenleri tarımda risk ve belirsizlikte önemli rol oynar. Tarımda belirsizlik ve risk hem girdi kullanımını ve hem de ürün deseninin değişimini etkiler.

Kredi ve mali kaynaklar: Kredi ve mali kaynaklar tarımda sermayenin varlığını ve etkinliği destekler. Tarımda sermaye diğer sektörlerde olduğu gibi başta gelir. Arazi satın alma, kiralama, toprak ve su kaynaklarından yararlanma, üretim araçlarının sağlanması, yeni teknolojilerin satın alımı ve uygulanması gibi unsurlar ancak sermaye ile sağlanır. Yetersiz sermaye mutlaka iyi koşullu kredi ile desteklenmelidir.

Kurumsal yapı: Kurumsal yapı, birim alana yada birim hayvan başına üretilen üründe verimi artırmada, önemli etkidir. Bu ise, özellikle üretici girdi gereksinimini, ürün pazarlama ve değerlendirme, ileri teknolojilerin hizmete sunulması gibi olguları temin etmede yapısal örgütlenme olayıdır.

Pazarlama, masraflar ve gelir gibi etkenler: Bunlar, tarımsal üretimin esas amacıdır. Elde edilen ürünün iyi koşullarda satılması bir pazarlama işidir. İyi bir pazar organizasyonu, elde edilen ürünün iyi fiyatla satılmasıdır. Bu da üreticinin daha çok kazancı demektir.

Bilgi, gelenek, davranışlar ve eğitim: Tarımsal üretimin en önemli sorunu bilgi, gelenek, davranış ve eğitimidir. Bütün dünyada tarımsal yada kırsal alanda yaşayan toplum genelde daha az bilgilidir. Eğitim düzeylerinin düşük olması, bu kesimde yani teknolojilerin kabulü oldukça zorlamaktadır. Bilgili tarımcının yeni teknolojilerin daha etkin kullanmasıyla üretimin her kademesinde ve ürünün değerlendirilmesinde daha kaliteli ve daha fazla ürün üreteceği gerçeği karşımızdadır. Ayrıca, tarımsal kaynakların ve tarıma verilen tüm desteklerin daha etkin değerlendirilmesi, üreticilerin sahip

olduğu bilgi, gelenek, davranışları ve eğitim ile yakından ilgilidir (Anonymous, 2001; Ülger, 2005).

AB SÜRECİNDE TÜRKİYE TARIMININ MEVCUT DURUMU

Türkiye tarımı ile AB ülkelerindeki tarım yapısal farklılıklar göstermektedir. Türk tarımı belli bölge ve kesimlerin dışında henüz kayıt altında değildir. Bu yapılanmanın gerçekleşmesi zorunludur. Türk tarımının verimlilik ve rekabet gücü AB seviyesinde değildir. Tarımsal alanda üretilen bitki sağlığı, hayvan sağlığı hatta üretilen gıdaların standart ve sağlık yönünden eksiklikleri vardır. Ayrıca ürün kalitesi ve gıda güvenliği yönünden alınması gereken önemli önlemler olmalıdır.

Büyük bir nüfus kesimine hizmet eden Türkiye tarımında, istihdam edilenlerin sosyal güvenlikleri yoktur. Tarımda gizli işsizlik vardır. Henüz AB sürecin uyum sağlayabilecek ölçüde bir örgütlenme mevcut değildir. Tarım kesiminin bilgi edinme kaynaklarının çoğu henüz üreticinin hizmetine sunulamamıştır. Kırsal kesimdeki kalkınma politikaları günü birlik siyasi yaklaşımların dışında henüz beklenen düzeye çıkamamıştır. Bu işin en başında eğitimin önemli olduğu vurgulanarak, acilen çiftçi eğitim sürecinin başlatılması gerekir. Böylece tarım ve kırsal kalkınma politikaları birlikte düşünülmeli ve uygulamaya birlikte konulmalıdır.

AB sürecinde Türkiye tarımının mevcut durumunda, güçlü yönleri, zayıf yönleri, tehdit eden unsurlar ile yakalanabilecek fırsatlar aşağıda gruplar halinde detaylı bir şekilde sıralanmıştır (Anonim (2005), Anonim (2006), Ülger (2006)).

Türkiye tarımının AB sürecinde "güçlü" yönleri:

- Geniş tarım alanlarının varlığı,
- Tarımsal üretim potansiyelinin zenginliği ve ürün çeşitliliği,
- Kırsal iş gücü potansiyeli,
- Flora ve fauna zenginliği,
- Marka olabilecek yöresel ürün çeşitliliği,
- Kültür ve turizm varlıklarının zenginliği,
- Geleneksel zanaat ve el sanatlarının çeşitliliği,
- Yaygın kamu teşkilatının varlığı,

- Kırsal kalkınma projeleri deneyimi.

Türkiye tarımının AB sürecinde "zayıf" yönleri:

- Tarım sektöründe gizli işsizlik ve kayıt dışılığın yaygınlığı,
- Tarımsal işletmelerin küçük ve parçalı olması,
- Kalite ve standartlara uyum konusunun güçlükleri,
- Kırsal yerleşimde yoksulluğun yaygın olması,
- Genel eğitim, sağlık ve sosyal güvenliğin düşük olması,
- Yerleşim birimlerinin plansız, dağınık ve küçük olması,
- Kırsal alana hizmet götüren kamu kuruluşları arasında yeterli koordinasyonun bulunmaması,
- Çevre bilincinin kırsal kesimde anlaşılması,
- Kırsal alt yapı yetersizlikleri,
- Kırsal alanın ekonomik ve sosyal yapılarının analizinde gereksinim duyulan verilerin yetersizliği.

Türkiye tarımının AB sürecinde "tehdit eden" unsurları:

- İşsizlik ve yoksulluk gibi sosyal-ekonomik olumsuzluklar,
- Nitelikli ve genç iş gücü kırsal alandan göç ederek kalan nüfusun yaşlanması,
- Bölgeler arasında ve bölge içinde gelişmişlik farklılıklarının artması,
- Hızlı kentleşme ve sanayileşme ile gelişen turizm faaliyetlerinin doğal kaynaklar üzerindeki baskısının artması,
- Dünyada petrol ve diğer tarımsal girdi fiyatlarının yükselmesi,
- Küresel çevre sorunlarının ülkemiz üzerinde olumsuz etkiler yaratması,
- Tarımsal destekleme politikalarının değişme eğilimi ve uluslar arası ticaretin giderek serbestleşmesi,
- Makroekonomik istikrarın bozulması.

Türkiye tarımının yakalayacağı fırsatlar:

- Tarım dışı sektörlerin gelişime eğilimi,
- Tüketici bilincinin gelişmesi,
- İç ve dış talebe dayalı gıda sanayinin gelişmesi,
- Kırsal turizm talebinin artması,

- Çevre bilincinin gelişmesi,
- Uluslar arası kaynak ve fonlardan yararlanılması,
 - Dış pazarlara erişim olanaklarının artması ve güçlenmesi,
 - Üretim, haberleşme ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi,
 - Kentsel ve kırsal alan arasındaki ilişkilerin güçlenmesi,
 - Yerel yönetimler ve kamu yönetiminin etkinleştirilmesi sayılabilir.

LİTERATÜR LİSTESİ

- Akça, H. ; A.Kuruç; M. Sayılı, 2005. Tarımda verimi etkileyen faktörler. TSE Standart Dergisi, Yıl:44, No:524, S:58-66. Ankara.
- Anonim, 2000, Türkiye genel nüfus sayımı sonuçları. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Anonim, 2005. AB-Katılım Ortaklığı Belgesi. www.belgenet.com.
- Anonim, 2005. Türkiye’de Ekonomik ve sosyal göstergeler. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.
- Anonim, 2006. Ulusal kırsal kalkınma stratejisi. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.

SONUÇ

AB sürecinde bulunan ülkemizde tarımın sorunları, görüldüğü gibi oldukça fazladır. Bu sorunların çözümünde, Türkiye tarımının AB’ye karşı mevcut durum değerlendirilmesi yapılarak, Türkiye tarımının yukarıda sıralandığı gibi AB tarımına karşı güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditler olarak bir dizi halinde ele alınması ve belli bir süreç içerisinde, kırsal kesime, daha doğrusu tarımsal alanda yaşayanlara ve tarımla beslenenlere, daha iyi koşullar getirmesine dikkat edilerek çözümlenmesi gerekir.

- Anonymous, 2001. IFPRI, Global food outlook: Trend, alternative choices. International Food Policy Research Institute, WA, USA
- Çelik,N., 2000. Tarımda girdi kullanımı ve verimliliğe etkileri. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, No:2521, Ankara.
- Haktanır, K., Arcak, S., 1998. Çevre kirliliği. Ankara. Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, No:1503, Ankara.
- Ülger, P., 2005. Gerçekleriyle Türkiye tarımı. Trakya Ü.Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü Semineri Notları. Tekirdağ (Yayınlanmamış).
- Ülger, P., 2006. AB sürecinde Türkiye Tarımının sorunları. Tekirdağ Gazetesi, Yıl: 7/337, Tekirdağ.